Rozhlas ve službách druhého odboje

Prof. Milan Janota.

(Psáno pro Radio a televisi.)

„Zahraniční rozhlas byl naším každodenním chlebem po čas okupace" — konstatuje každý, kdo zde byl v době německé nadvlády. Jsme si jisti, že skutečně tomu tak bylo. Na druhé straně pak rozhlas se stal pro spojené národy nejobávanější zbraní proti nacismu a fašismu. Mohli bychom říci, že rozhlasová propaganda států a národů, bojujících za demokracii, byla skutečně vedle hmotných válečných zdrojů, děl, letadel všeho druhu, kulometů atd. — nejsilnější zbraní.

Československý druhý odboj samozřejmě chopil se této zbraně ihned po násilné okupaci nacistickými vetřelci. Nebylo ještě ani druhé světové války, kdy různé Benešovy projevy přednesené po 15. březnu 1939 v New Yorku, ve Philadelfii a Chicagu byly rozhlasem vysílány. Poukazujeme zde zejména na oslavu sdružení československých legionářů v Americe, konanou dne 27. května 1939 v Chicagu, na které president Beneš rozvinul prapor druhého československého odboje a která došla velikého ohlasu v rozhlasových vysíláních amerických.

Pravidelné rozhlasové vysílání, stojící ve službách druhého zahraničního odboje, začalo se organisovati druhý den po vypuknutí světové války, v pondělí dne 4. září 1939, a to jak ve Francii, tak také v Anglii. Ve Francii bylo zřízeno po prvé ministerstvo informací, jemuž po stránce rozhlasové přiděleny byly veškeré zpravodajské relace v překrásném paláci ministerstva PTT (Postes, Telégraphes, Telephones). Současně došlo ke zřízení propagační vysílací stanice v malém normanském přístavním rybářském městečku ve Fécamp (Seine Inferieure) u Lamanšského kanálu. Tato rozhlasová stanice nesla jméno „La Libre Tchécoslovaquie". Zatím co československé relace vysílané z paláce PTT v Paříži podléhaly přímo kontrole francouzské vlády, rozhlasová stanice La Libre Tchecoslovaquie byla řízena československým vyslanectvím v Paříži a jen nepřímo podléhala censurním zásahům francouzského ministerstva informací. Proto říkáme censurním zásahům, protože tyto byly se strany tehdejší Daladierovy vlády někdy až příliš drsné, podlamující jakoukoliv propagační činnost.

Daladierova vláda sice vypověděla Německu válku, ale mnichovský duch z ní nezmizel. Nezapomenu nikdy, když jednoho večera zavolal mne telefonicky Jean Mistler, předseda zahraničního výboru francouzské poslanecké komory a důrazně mně připomenul, že nesmím v rozhlasových relacích mluvit o Nových Zámcích, Levicích, Lučenci a Košicích, jako slovenských městech, protože ty patří Maďarsku a prý také válku vedoucí Daladierova vláda uznává vídeňskou arbitráž. Bylo pro mne však ještě větším překvapením, když tentýž vysoce postavený francouzský politik a státník na jedné poradě v Quai d'Orsay v Paříži mně energicky zapověděl útočiti na Mussoliniho, aneb na fašistickou Italii. Tento svůj rozkaz odůvodnil prostě tím, že Mussoliniho Italie jest neutrálním státem a že Daladierova vláda právě vyjednává, aby neutralitu fašistické Italie si až do konce války zaručila. To jsou jenom dvě ukázky, vedle dlouhé řady jiných a jiných, které dokazují jak těžce se pracovalo československému zahraničnímu rozhlasu ve státě, který vedl válku

s Hitlerovým Německem. Nicméně, domníváme se, že ve svých začátcích i tento rozhlas splnil své poslání. Vždyť z francouzských rozhlasových stanic vyšly první energické československé útoky proti různým Háchovým a Tisovým projevům předneseným ve dnech studentských poprav; z těchto stanic vysílány byly závažné projevy československého národního výboru v Paříži, první to organisace, která v čele s Drem Janem Šrámkem navazovala na kontinuitu československého státu. Československé odbojové rozhlasy ve Francii vysílaly pravidelně až do 15. června 1940. Dva dny potom francouzská vláda v Bordeaux v čele s maršálem Petainem přijala kapitulační příměří.

Souběžně s československými rozhlasovými vysíláními ve Francii, vstupem Anglie do války proti Hitlerovu Německu, zahajují se pozvolna pravidelná vysílání pro Československo. Ale i zde se zpočátku války naráželo na veliké potíže. První byla rázu politického a druhá rázu organisačního. Francouzská mnichovská vláda, která vyhlásila válku nacismu, měla svůj protějšek v anglické vládě Chamberlainově, která, pokud se týče nazírání na otázku československou, nebyla méně mnichovská než Daladier ve Francii. Po stránce organisační nutno zde uvésti, že již v tehdejší době anglická rozhlasová společnost British Broadcasting Corporation, pokud jejího politického vlivu a moci se týče, jedna z nejváženějších a nejvlivnějších. Československý rozhlas v Anglii byl tudíž organisován v rámci cizojazyčných vysílání BBC a jako takový podléhal organisačně britské rozhlasové společnosti a politicky přes tuto anglické vládě.

Nicméně od prvopočátku československý rozhlas v Anglii se vyvíjel cílevědoměji a političtěji než tomu bylo ve Francii. Vzpomeňme si jen historického projevu presidenta Beneše, který první ze státníků vůbec již ve svém rozhlasovém projevu

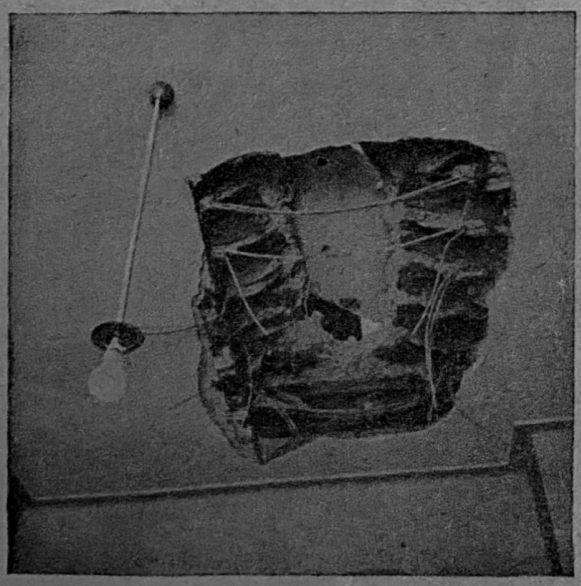

Obrázky z velkých dnů.

Tudy proletělo torpedo do prvního patra. Nevysvětlitelná záhada – žárovka neporušena.

Scanned with CamScanner

k národu doma, dne 18. září 1939 mluvil o organisování odboje, o organisování systematické sabotáže německé válečné mašinerie. Podobně jako ve Francii i v Anglii v době, kdy Chamberlainova vláda vedla proti Hitlerovi t. zv. „drôle de guerre", československý rozhlas a jeho výbojnost mnoho utrpěly. Teprve po pádu Francie a po uznání československé prozatímní vlády v Londýně (červenec 1940) dochází k řádné organisaci stálého československého vysílání z Anglie. Nynější generální ředitel Československého rozhlasu B. Laštovička stál u kolébky tohoto budujícího se rozhlasu. Čím byl československý rozhlas v Londýně pro národ doma, to nejlépe dovedli by oceniti právě ti, kteří po čas války byli v republice. Ale československé vysílání z Londýna zůstane pro dějiny druhého československého odboje, jak doma, tak také v zahraničí, významným činitelem. Jan Masaryk, který k národu mluvil každou středu a jehož přednášky vyšly knižně v různých světových jazycích, nesoucí název „Speaking to my Country" (úvodní slovo ke knížce napsal tehdejší ministr zahraničí Antonín Eden), informoval naše lidi doma o tom, co se ve světě děje. Jeho úloha až do debarkací spojeneckých armád v severní Africe (8. listopad 1942) byla velice těžká. Vždyť neměl nic positivního, nic slibného, nic naděje plného, co by byl býval mohl říci národu. I on, i ostatní čeští rozhlasoví pracovníci v Anglii zhostili se tohoto těžkého úkolu čestně. Když se obrátila štěstěna války ve prospěch spojených národů, jejich úkol byl mnohem snadnější.

Do tohoto rámce patří také rozhlasové spojení, které udržovala československá vláda s domovem. Není žádným vojenským tajemstvím, že každý československý parašutista byl v Anglii předem vycvičován, jak se s krátkovlnnou vysílačkou zachází. Když pak byl vyslán do týla německé armády na území republiky, měl každý československý parašutista jednu krátkovlnnou vysílačku ssebou. O této stránce významu rozhlasu pro druhý československý odboj mohou se obšírně vyjádřiti jenom naši nejpovolanější političtí a vojenští činitelé.

Záhy po vypuknutí druhé světové války českoslovenští emigranti, uchýlivší se do Sovětského Ruska, utvořili pod vedením Klementa Gottwalda „Československý národní výbor" se sídlem v Moskvě. Uprostřed této vrcholné organisace vytvořeny byly podvýbory, jako politický, sociální, kulturní, vydavatelský a pak propagační.

Do působnosti tohoto posledního patřila i československá rozhlasová propaganda ze SSSR. Byla zřízena dvě vysílání. Český rozhlas ze Sovětského svazu vysílal stanicí „Za Národní Osvobození", a slovenský rozhlas ze SSSR vysílal jako stanice „Za slovenskú Slobodu". Je více než přirozeno, že až do 22. června 1941, kdy sovětské Rusko v evropském konfliktu bylo státem neutrálním, připravujícím se k rozhodujícímu zápasu s fašismem a nacismem, sledoval nadobro politickou linii sovětské vlády. Po tomto dni, jak české, tak také slovenské vysílání z Moskvy postavilo se plně do služeb druhého československého odboje. V prosince 1941, kdy byla Moskva ohrožena nacistickým vojskem, československý rozhlas v sovětském Rusku odstěhoval se do města Ufa, hlavního to sídla Baškirské autonomní republiky sovětské, odkud přes Kujbyšev se vysílaly každodenní rozhlasové relace českých a slovenských zpráv a výzvy nabádající lid doma k odboji proti okupantům. Byl to zejména nynější ministr informací Kopecký, kterému byla svěřena tato úloha. Domníváme se, že systematické organisování odbojových složek v týlu německé armády, jakož i soustavné organisování partyzánského hnutí u nás, jest dílem československého rozhlasu v zahraničí, stojícího ve službách našeho druhého odboje. V tomto ohledu udělala rozhlasová propaganda pro osvobození nacisty porobených národů uprostřed „Festung Europa" historické dílo. Vymyká se naší kompetenci matematické zjištění, který rozhlas, zdali BBC v Londýně, aneb rozhlas v Moskvě, měl větší podíl na pozdvižení evropských národů proti naci-fašismu. Pisatel těchto řádků

Scanned with CamScanner

byl celou druhou světovou válku v zahraničí a nemůže tudíž odhadnouti se spolehlivou přesností, který z těchto dvou rozhlasů měl rozhodující vliv na odbojové hnutí československé doma. Zda-li Londýn, aneb Moskva, anebo zda-li oba československé rozhlasy dohromady.

Pokud se týče československého rozhlasu v Americe, o tom se zvláště zmíníme v rámci článku „Rozhlas v Americe".

Ať je tomu již jakkoliv, byl to rozhlas, který v létech 1939—1945 držel v národě víru a odhodlání v konečné vítězství.

Vladimír V. Stibitz:

Reportáž nejkrásnější

To ještě byl sníh na svazích Harcu — mráz, tma a těžký vzduch v barácích za ostnatými dráty.

Už dozněly esesácké podkovy za okenicí — noční směna odešla — tak, a teď potichoučku, opatrně vbodnout špendlík do elektrického vedení a připojit drátek, který vede spárou mezi prkny až do mého kavalce. Ještě pohladím tu malou, věrnou, zázračnou skříňku, která mne spojuje s celým světem a kterou mám zamontovánu ve slamníku. Přitisknu ucho na podhlavník, v němž je sluchátko — a už mizí všechna ta zevšednělá hrůza, neštěstí a otroctví zde kolem.

Tak napřed — na středních vlnách — co děláte vy, kamarádi tam doma, v rozhlase, který se dnes změnil na „Reichsrundfunk"? — Slyším poslední slova nějakého politického skeče a v zápětí klidný, melodický tón časového signálu — stejný jako před léty. Vzpomínám na okamžik, kdy jsem tenhle generátor poprvé sestavil, ve zkušebně, na prkénku. — Vzpomínám na přísné oči ing. Kleinera, když na kathodové trubici snažil se v jeho zvuku nalézt stopy střídavého proudu. — Vidím laboratoř Radiojournalu, přátele, představuji si vás, jak teď stojíte s propojovacími šňůrami v rukou na galerii rozhlasového paláce, odcházíte z režie, či hlídáte indikátor na pracovišti. S uspokojením bývalého profesionála ještě konstatuji, že jste čárku hlasového signálu „najeli" ve správné síle — i relátko přístroje pracuje správně, tečky jsou ostré, bez přeslechů i bez cvakání, jehož odstranění mi tehdy dalo tolik

"Radio a Televise"
Praha, 1947, číslo 3

Scanned with CamScanner